

2. Исмаилова Ж.А. “Кыргыз-Ата” мамлекеттик улуттук жаратылыш паркынын өсүмдүктөрүнүн түрлөрүнүн өсүүсүнө климаттын жана рельефтин таасири [Текст] / Известия Ошского технологического университета // №2, 2017. - С.117-120 http://vestnik.oshtu.kg/images/Journal/2017-2/prob_estes_nauk/6_zh_a_ismailova_microsoft_off1.pdf
3. Ж.А. Исмаилова, З.А. Тешебаева, Р.Р. Абсатаров, Б.Н. Шамшиев Экологические основы сохранения биоразнообразия Кыргыз-Атинского государственного природного парка [Текст] / // Бюллетень науки и практики Т. 8. №3. 2022. - С. 45-57. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=48178093>
4. Ж.А. Исмаилова, Р.Р. Абсатаров, А.Мамасадык уулу. Кыргыз-Ата мамлекеттик улуттук жаратылыш паркындагы арча токойлорун табигый калыбына келтирүү [Текст] / Наука. Образования. Техника, №3(75). 2022.-С.64-67 <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=49900613>
5. Исмаилова Ж.А. “Кыргыз-Ата” улуттук паркынын биокөптүрдүүлүгүн сактоодогу негизги кооптуу кырдаалдар жана негативдүү таасир этүүчү экологиялык факторлор [Текст] / Известия национальной академии наук Кыргызской Республики, №5. 2022.- С.207-215 <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=49389386>
6. Исмаилова Ж.А. “Кыргыз-Ата” улуттук паркынын арча токойлорунда биокөптүрдүүлүктү сактоонун экологиялык өзгөчөлүктөрү [Текст] / Известия национальной академии наук Кыргызской Республики, номер S5, 2022, С.216-223 <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=49389387>

УДК 630*181(470,57)

Маметова Кызбурак, аспирант,
Ош технологиялык университети,
Мамасадык уулу Арстан, окутуучу,
Абсатаров Равшанбек Ракманалиевич, б.и.к.,
Ош мамлекеттик гуманитардык-педагогикалык
университети
E-mail: k.burak@mail.ru, Mamasadyk
uulu92@bk.ru

ШААРДЫН ОПТИМАЛДУУ ЧӨЙРӨСҮН ТҮЗҮҮДӨ ЖАШЫЛ МЕЙКИНДИКТЕРДИН ЭКОЛОГИЯЛЫК РОЛУ

Бул макалада жашыл мейкиндиктер жана алардын оптималдуу шаардык чөйрөнү түзүүдөгү ролу каралат. Шаарларда жашылдандыруунун адам үчүн пайдасы далилденди.

Ачык сөздөр: экология, жашыл мейкиндик, жашыл мейкиндик, шаардык чөйрө

Маметова Кызбурак, аспирант,
Ошский технологический университет,
Мамасадык уулу Арстан, преподаватель,
Абсатаров Равшанбек Ракманалиевич, к.б.н.,

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ РОЛЬ ЗЕЛЕННЫХ НАСАЖДЕНИЙ В СОЗДАНИИ ОПТИМАЛЬНОЙ ГОРОДСКОЙ СРЕДЫ

В данной статье рассматриваются зеленые насаждения и их роль в создании оптимальной городской среды. Доказана польза озеленения в городах для человека.

Ключевые слова: экология, зеленые насаждения, зеленые пространства, городская среда

Mametova kyzburak, graduate student,
Osh Technological University,
Mamasadyk uulu Arstan, teacher,
Absatarov Ravshanbek Rakmanalievich,
candidate of biological sciences,
Osh state humanity and pedagogical university

THE ECOLOGICAL ROLE OF GREEN SPACES IN CREATING AN OPTIMAL URBAN ENVIRONMENT

This article presents green spaces and their role in creating an optimal urban environment. The benefits of gardening in cities for humans have been proven.

Key words: ecology, green spaces, green spaces, urban environment

Теманын актуалдулугу. Азыркы учурда шаардык чөйрө адам үчүн ыңгайлуу жана масштабдуу эмес, ал стресстин пайда болушуна жана шаардыктардын ден соолугунун начарлашына өбөлгө түзөрү байкалууда. Шаардык мейкиндиктерди жандандыруу тенденциялары, коомдук жеткиликтүү, композициялык экспрессивдүү мейкиндиктер, архитектуралык – ландшафттык уюштуруу системасын түзүү акыркы он жылдыктарда айкын болду. Бүгүнкү күндө бул маселе өзгөчө курч абалда турат, анткени шаарлардын заманбап архитектуралык – пландоо түзүмү барган сайын шаардын бирдиктүү жана макулдашылган механизми катары иштешинин өзгөрүшүнө жана бузулушуна алып келүүдө. Коомдук мейкиндиктин функциясын аткаруучу типтүү объекттерге: парктар, аянттар, скверлер, көпүрөлөр, суу жээктери, тротуарлар, балдар аянтчалары, стадиондор, соода жана бизнес-борборлордогу оюн-зоок зоналары ж.б. кирет.

Бүгүн күндө Ош шаарынын шаардык мейкиндиги гетерогендүү, балдардын эс алуусу үчүн модулдарды толтуруунун жана техникалык камсыздоонун ар кандай даражалары менен берилген. Шаардын администрациясы рекреациялык зоналардын абалына өзгөчө көңүл бурат, ошол эле учурда балдар ойноочу жана спорттук аянтчалардын эскилиги көп, балдар ойноочу аянтчалардын 50 пайызында тосмолор жок экенин белгилейт.

Көпчүлүк тротуарлар оңдоп-түзөөгө муктаж. Короодо автотранспортту токтотуучу жайлар тууралуу маселе курч турат. Короолордун тышкы көрктөндүрүү элементтери менен камсыздалышы заманбап талаптарга жооп бербейт[2].

Ош шаарынын микрорайондорунда рекреациялык парктардын жана скверлердин абалы биз 2017-2023 – жылдар аралыгында жүргүзгөн мониторингдин жыйынтыгы боюнча бул иштин актуалдуулугун аныктайт жана микрорайондордогу сквердин

инвестициялык жагымдуулугун түзүү жана аны көрктөндүрүүнү уюштуруу зарылдыгын түзөт.

Климаттын өзгөрүшүнө каршы күрөштө бак-дарактардын ролу өзгөчө. Азыркы кезде бак-дарактардын мааниси өтө актуалдуу маселе болуп турат. Бак-дарактар шаардын кычкылтек менен камсыздоочу, көркү. Ош шаарында жашылдандыруу боюнча иштерди күчөтүү зарыл.

Изилдөө объектиси - Ош шаарынын кичи микрорайондору. Коюлган максаттын алкагында маселелерди чечүү керек:

- 1) Ош шаарында жалпы пайдалануудагы жашыл мейкиндиктерди калыптандыруунун тарыхый аспектилерин изилдөө.
- 2) шаардын жагымдуу экономикалык шарттары үчүн жашыл мейкиндиктин ролун жана маанисин изилдөө.
- 3) шаар тургундарынын эс алуусу үчүн мурдагы урбанизацияланган аймактардагы парктардын жана скверлердин ролун талдоо.
- 4) Скверлерди жашылдандыруу үчүн өсүмдүктөрдү тандоо
- 5) Паркта активдүү эс алуу зоналарын жана паркта визуалдык коммуникация системасын бөлүп көрсөтүү.
- 6) Ош шаарында кичи районунун креативдүү чөйрөсүнүн инвестициялык жагымдуу долбоорун түзүү.

Ош шаарында акыркы беш жылдыкта жашылдандыруу-көрктөндүрүү боюнча жакшы иштер аткарылып жатканын айтпай кетүүгө болбойт. Ошону менен бирге кемчиликтер да бар. Беш гектар жерде жайланышкан «Ботаникалык бак» эки- үч жыл суугарылбагандыктан куурап, акыры талкаланып ордуна “Футбольная академия” курулган. Ошол жердеги калган бактарды сактап, калуубуз зарыл. Ошол “Футбольная академиядан” баштап А.Навои атындагы эс алуу багына чейинки аралыктагы үч гектардай сонун, кооз бак каралбай, суугарылбай куурай баштады. Ал жер Ак-Буура дарыясынын бою, майда арыктар да жетиштүү сууга мол жер экенине карабастан, өткөн 2017-жылы бир да суугарылган жок. Ал эми Навои эс алуу багы тарабындагы отуз жылдык тарыхы бар, жыш өскөн байтеректүү бакта жүздөн ашык байтеректер кыйылып, тамырынан бери омокорулуп, кандайдыр курулуш куруу үчүн жайлар даярдалды. Кыйылган байтеректер үчүн азыркы күнгө чейин эч ким жоопко тартылбады. Шаардын борбордук бөлүгүндө жайланышкан ушул бак менен Араван кичи районундагы “Пионер” сейил багы каралбай, көчөттөр отургузулбай Көк-Жаңгак шаарын элестетип, аралчадай болуп, шаардын көркүн бузуп турат. Оштун борбордук бөлүгүндөгү башка бактар, ондоп-түзөөдөн дээрлик өткөрүлдү. 2018-жылдын жазынан баштап, ошол аралча болуп, шаардын көркүн бузган бактарды шаардык мэрия өз көзөмөлүнө алып-көчөттөрдү отургузуп, суугарып, ондоп-түзөөдөн өткөрсө жакшы иш болмок. Ошондо шаардын борбордук бөлүгү көркүнө чыгып, жашылданып, абасы тазарып, эс алууга ыңгайлуу шарттар түзүлмөк.

Изилдөө методдору. Материалдарды чогултуу жана теориялык маалыматтарды талдоо, чет өлкөлүк тажыйбалар, материалдарды системалаштыруу, мисалы, коомдук жайларды калыбына келтирүү ыкмаларын талдоолор кирет.

Жыйынтыктар жана талкуулар. Азыркы учурда шаардык жана айылдык калктуу конуштардын экологиясынын проблемалары шаар куруу системаларын өнүктүрүүгө байланышкан маселелер чөйрөсүндө өзгөчө мааниге ээ болууда. Детериорация процесстерин интенсификациялоо, өзгөчө шаарлардын аймагында курч байкалган, адамзат коомчулугу бар чөйрөнүн экологиялык абалына терс таасирин тийгизет. Атмосферага зыяндуу заттардын чыгышы, топурактын оор металлдар менен каныккандыгы, суу объектилеринин булганышы, жашыл көчөттөрдү жок кылуу – мунун баары акыры шаарларда жашаган адамдардын ден соолугуна терс таасирин тийгизет.

Бул көйгөйлөрдү чечүүнүн зарыл шарты болуп шаардын жашылдандырылган аймактарынын экологиялык системасын түзүү, өнүктүрүү жана сактоо саналат. Шаардык парктар, бакчалар жана заманбап шаардын жашылдандырылган аймактарынын тутуму ар кандай функцияларды аткарат, алардын ичинен эң негизгиси: шаардык аба бассейнин жакшыртуу; жалпысынан турак райондордун жана шаарлардын микроклиматын жакшыртуу.

Шаардын транспорттук-пландоо системасы менен өз ара байланышкан жашылдандырылган аймактардын системасын куруу калктуу конуштарды шаар куруунун өнүгүүсүнүн жагымсыз факторлорунун таасирин олуттуу өлчөмдө азайтууга мүмкүндүк берет.

Бүгүнкү күндө көптөгөн өлкөлөрдүн өкмөттөрү тарабынан иш-аракетке жетекчилик катары, адамзаттын экологиялык жашоо программасы катары каралып жаткан туруктуу өнүгүү концепциясы экономикалык өнүгүү жана калктын жашоо деңгээли жогору болгон дүйнөнүн өнүккөн өлкөлөрүнүн улуттук кызыкчылыктарына көбүрөөк жооп берет. Бул экологиялык жана экономикалык туруктуулук жана айлана-чөйрөнүн сапатын сактоо маселелерин изилдеген ата мекендик жана чет элдик авторлор тарабынан баса белгиленет[12].

Өндүрүш күчтөрүн өнүктүрүүнүн азыркы деңгээлинде айлана-чөйрөнүн дээрлик бардык аймактык элементтери жана компоненттери жүгүртүүгө тартылган. Ошондуктан алар булгоочу заттардын терс таасирине дуушар болушат. Булгануунун деңгээли жана курамы Кыргызстандын аймагына жараша айырмаланат жана өндүрүштүн тармактык өзгөчөлүктөрү, атмосфералык аба, суу жана айлана-чөйрөнүн булганышынын башка алып жүрүүчүлөрү аркылуу булгоочу заттарды ташуу кубулуштары менен аныкталат. Экологиялык коопсуздук товардын сапатынын курамдык бөлүгү, демек, экологиялык жактан коопсуз экономикалык өнүгүүнүн негизи болуп саналат. Ошондуктан сапат маселелерин түшүнүүнү биз экология маселелери жана анын жашоо деңгээлине жана сапатына, экономикалык өнүгүү деңгээлине тийгизген таасири менен байланыштырабыз. Биздин пикирибиз боюнча, Кыргызстандын экономикалык системасын кайра көптөгөн чечимдердин натыйжасыздыгы адамдардын чыныгы кызыкчылыктарын баалабагандыгы менен шартталган. Концепциялар жана программалар, анын ичинде жаратылышты пайдаланууну рационализациялоо аспектисинде да натыйжасы жок.

Шаардык чөйрөдө жашоону камсыз кылуу тутуму адамдын социалдык, экономикалык, эстетикалык жана экологиялык муктаждыктарын мыкты канааттандырууга багытталган. Ош шаары-бул татаал система, анын бардык элементтери бири-бири менен байланышкан жана алардын биринде болуп өткөн бүтүндөй системанын бардык компоненттеринин өзгөрүшүнө алып келет. Табигый ландшафттардын жасалма жол менен жасалган материалдык бөлүгү болгондуктан, шаарлар аларга терс таасирин тийгизет. Бардык табигый элементтердин абалы шаардын айлана-чөйрөсүнө түздөн-түз таасир этет. Жагымсыз экологиялык кырдаал өз кезегинде адамдын түздөн-түз жашаган экологиялык чөйрөсүнүн абалына терс таасирин тийгизет.

Жогорку индустриалдык коомдун пайда болушу менен адамдын табиятка коркунучтуу кийлигишүүсү кескин көбөйдү, ал адамзат үчүн глобалдык коркунуч болуп калуу коркунучу бар. Өнөр жай булганышынын бир түрү - бул географиялык кабыктарга кирген химиялык элементтер жана алардын бирикмелери, анын ичинде атмосфера-жердин аба кабыгы.

Кооптуу химиялык заттар өнөр жайда колдонулуучу уулуу химикаттар деп аталат, алар техногендик жол менен колдонулганда айлана-чөйрөнү булгап, адамдардын, жаныбарлардын жана өсүмдүктөрдүн өлүмүнө же зыянына алып келиши мүмкүн.

Жакынкы мезгилде рыноктук реформалар боюнча жана эко өнүгүү багытында ийгиликтүү кыймыл мамлекеттин же ведомствонун кызыкчылыгы катары эмес, бүткүл коомдун кызыкчылыгы катары чечмеленүүчү реалдуу жалпы улуттук кызыкчылыктын артыкчылыгын сактоо менен гана камсыз кылынышы мүмкүн. Кыргызстандын экономикасын жаңы координаттар тутумуна интеграциялоо кызыкчылыктар тутумундагы карама-каршылыктарды солгундатып, аларды толук ишке ашырууну камсыз кылат. Кыргызстандын жалпы улуттук экономикалык кызыкчылыктарынын экологиялык багыты азыркы жана келечектеги өлкөнүн экологиялык коопсуздугун камсыз кылуу зарылчылыгында; жаратылыш ресурстарын сарамжалдуу пайдаланууда; айлана-чөйрөнүн булганышын азайтууда; коомдун экономикасын экологиялаштырууда адамдын табигый чөйрөсүн сактоодо жана көбөйтүүдө.

Ызы-чууну азайтуу адамдын жашоо-шартын жакшыртат жана жумуштун натыйжалуулугун жогорулатат. Ызы-чуу менен өндүрүштө да, үйдө да күрөшүү керек. Тынчтык адамдарга күн жана таза аба сыяктуу эле керек. Акустикалык өлчөөлөрдүн натыйжалары жана социологиялык изилдөөлөр көрсөткөндөй, шаарларда акустикалык булгануунун негизги булагы автотранспорт болуп саналат. Шаардын ар бир экинчи жашоочусу өзү жараткан ызы-чуудан жабыркайт.

Бүгүнкү күндө курулган аймактарда акустикалык дискомфорттун аянтын кеңейтүү тенденциясы байкалууда. Мыйзамдык-ченемдик базанын жетик эместиги, ызы-чуунун жол берилген деңгээлин жөнгө салуунун экономикалык рычагдарынын жоктугу шаарлардын акустикалык булгануусунун өсүшүнүн себептери болуп саналат. Ишканалардагы жабдуулардын, аспаптардын бир топ саны виброакустикалык параметрлер боюнча белгиленген ченемдерге жооп бербейт.

Акустикалык энергиянын адамдарга тийгизген таасири төмөнкүлөр аркылуу болушу мүмкүн:

- * убактылуу же туруктуу угуу жоготуу менен угуу функциясынын бузулушу;
- * тилдик байланыштын үндөрүн берүү жана кабыл алуу жөндөмүнүн начарлашы;
- * кыжырдануу, тынчсыздануу, уйкунун бузулушу, күнүмдүк иштерден алаксытуу;
- * стресс сигналдарына адамдын физиологиялык реакцияларынын өзгөрүшү;
- * психикалык жана соматикалык ден-соолукка таасири.

Экологиялык көз караштан алганда, жашыл мейкиндиктин ролун жогору баалоо кыйын: абаны тазалоо жана зыянсыздандыруу, аны кычкылтек менен байытуу жана ыңгайлуу психологиялык шарттарды түзүү. Жашыл мейкиндиктерди акустикалык тоскоолдуктун касиеттерине ээ болгон ызы-чуунун таралышынын бир түрү катары кароого болот: үндү сиңирүү, үндү чагылдыруу жана үн изоляциясы.

Дарак өсүмдүктөрүнүн ар кандай түрлөрү ызы-чуунун таасиринен коргоо жөндөмдүүлүгү менен мүнөздөлөт. Айрым өсүмдүктөрдүн үн чагылдыруучу касиеттерин эске алуу менен дарак көчөттөрдү жайгаштырууда ызы-чууну азайтууда эң жакшы натыйжага жетишилет. Ызы-чуунун натыйжалуу азаюусу ийне жалбырактуу өсүмдүктөрдөн: кызыл карагай, пихталар калкан функциясын аткаруу үчүн бир аз азыраак эффективдүү экендиги жана жыш жалбырактуу таажысы бар жалбырактуу дарактардан: ат каштаны, карагат, липалардын бир кыйла таасири бар экендиги далилденген.

Көптөгөн адистердин айтымында, жалбырактуу ак чечектер, бальзамдуу терек, тикенектүү карагайлар үн сиңирүү жөндөмдүүлүгү бар. [4]. Жашыл мейкиндиктин ызы-чууга каршы сапаттарына карата негизги талабы-жалбырактуу же ийне жалбырактуу тыгыздыгы. Дарактардын бийиктиги 7 метрден кем болбошу керек, башкача айтканда, дарактардын жашы 15-20 жаш. Мындан сырткары, бийик дарактар төмөнкү жыштыктагы үндөрдү, орто чоңдуктагы дарактарды - орто жыштыктагы үндөрдү,

бадалдарды - жогорку жыштыктагы үндөрдү басандатууда натыйжалуу. Бул учурда үн энергиясы ар кандай тыгыздыктагы чөйрөлөр аркылуу өтүп, өчөт. Мындан тышкары, ызы-чуунун деңгээли жашыл экрандардан (бир катар тилкелерден) чагылышып, анын жашыл коридорлорго (подкрондук мейкиндик) жайылышынан улам азаят. Бир нече тилкедеги дифракциялык үн нурларынын таасири да азаят. Мындай тилкелер канчалык көп болсо, жашыл система ошончолук натыйжалуу болот.

Шаардын чегиндеги жашыл көчөттөрдүн жогорку акустикалык жөндөмдүүлүгүнө көңүл бурган бардык окумуштуулар аймактардагы ызы-чуулар азайгандыгын эске алуу зарылдыгын айтышат. Өнөр жай заводдорунун ызы-чуусу, транспорттун ызы-чуусу бул мейкиндиктерге оңой тарайт жана эгер үй аралык мейкиндиктерде жашыл мейкиндик жок болсо, оңой тарайт. Изилдөөлөр ызы-чуунун борбордук нерв, жүрөк-кан тамыр жана тамак сиңирүү органдарына терс таасирин тийгизерин далилдейт. Ызы-чуунун таасири астында борбордук нерв системасынын иштешинин бузулушу көңүлдүн жана иштин, айрыкча психикалык иштин начарлашына алып келет. Шаарлардагы акустикалык булгануунун деңгээли калктын ден соолугуна жана тынч жашоосуна терс таасирин тийгизүү менен, жүрөк-кан тамыр ооруларынын көбөйүшү [1].

Акустикалык булганууга байланыштуу учурдагы стандарттар заманбап техникалык, укуктук жана социалдык-экономикалык негиздемелерге ээ эмес. Акустикалык жүктөмдүн салмактанып алынган ченемине өтүү, аны дүйнөлүк мыйзамдар менен шайкеш келтирүү зарылчылыгы бышып жетилди. Акустикалык булганууну азайтуунун негизги артыкчылыктары: гигиеналык стандарттарды өркүндөтүү, үндүн ар кандай булактары үчүн акустикалык көрсөткүчтөрдү баалоо жана эсептөө; шаарлардын акустикалык булганышынын учурдагы жана келечектеги карталарын иштеп чыгуу; калкка жана унаа кызматкерлерине акустикалык таасирди азайтуу; акустикалык булгануу шарттарында жумушка жөндөмдүүлүктүн төмөндөшүнө жана ооруга чалдыгууга байланыштуу жоготууларды азайтуу; акустикалык таасирди жөнгө салуунун экономикалык рычагдарын иштеп чыгуу жана ишке ашыруу.

Иш-аракеттер планы:

1. Кыргыз Республикасынын техникалык регламентинин директиваларынын талаптары менен калктын ден соолугуна акустикалык таасирин баалоонун ченемдик-укуктук актыларын жана ыкмаларын шайкеш келтирүү.
2. Калктуу конуштардын акустикалык булгануусуна мониторинг жүргүзүү.
3. Жабдууларды, өндүрүштүк-тиричилик техникаларын, приборлорду, транспорт каражаттарын долбоорлоо учурунда үн өткөрбөөчү жана үн жутуучу касиеттери бар материалдарды колдонууга байланыштуу жаңы конструкциялык чечимдерди иштеп чыгуу
4. Үйлөрдү жана курулуш аймактарын пландаштыруунун рационалдуу жолдорун иштеп чыгуу, ызы-чуунун терс таасири астында өнүгүүнү чектөө зоналарынын өлчөмдөрүн сактоону камсыз кылуу.
5. Акустикалык ашыкча жүктөм менен күрөшүү боюнча иш-чараларды (методикалык жана инструменталдык) иштеп чыгуу жана бул иш-чараларды айлана-чөйрөнүн гигиенасы боюнча региондук жана жергиликтүү иш-аракеттер планына киргизүү.

Шаарлардагы ызы-чууга каршы натыйжалуу иш-чара жашылдандыруу болуп саналат. Бири-бирине жакын отургузулган дарактар жыш бадалдар менен курчалган, техногендик ызы-чууну бир топ азайтат жана шаардык чөйрөнү жакшыртат. Техногендик ызы-чуу бизге цивилизация менен бирге катуу оору катары келди.

Бирок, адам ар дайым табигый ызы-чуу, табигый үн чөйрөсү таасир эткенин унутпашыбыз керек. Куштардын сайрашы, жалбырактардын үнү, деңиз толкундарынын жумшак үнү – бул үндөрдүн бардыгын биздин алыскы ата-бабаларыбыз уккан жана аларга ыктоо биздин психикабызды биз үчүн кадимки жана керектүү көрүнүш катары

мураска алган. Ошентип, мындай үндөр бизге терс таасирин тийгизбейт, кээде эс алууга жардам берет. Канаттуулардын сайрашы менен психикалык бузулууларды дарылоого байланыштуу медициналык тажрыйбалар топтолгон [3].

Канаттуулардын үнү адамды кубандырат жана кубаттайт жана маанайды көтөрөт. Канаттуулардын үнүн жаздырууну космонавттар учууда угууну каалашат.

Ызы-чуунун жогорулашы күнөн-күнгө өсүп жатат. Бул өзгөчө чоң шаарларга тиешелүү. Шаар тургундарынын сурамжылоодо ызы-чуу респонденттердин 50% ашуун тынчсыздандырууларын көрсөткөн. Анын үстүнө акыркы он жылдыктарда ызы-чуунун деңгээли 10-15 эсе өстү. Ызы-чууну азайтуу адамдын тынч жашоосун, жыргалчылыгын жакшыртат жана жумуштун натыйжалуулугун жогорулатат. Ызы-чуу менен өндүрүштө да, үйдө да күрөшүү керек. Тынчтык адамдарга күн жана таза аба сыяктуу эле керек.

Корутунду.

1. Аянттарды өзгөртүү объектиси катары айлана-чөйрөгө өндүрүштүн терс таасирин минималдаштырууга, бузулган шаар жерлерин калыбына келтирүүгө, талап кылынган коомдук функцияларды шайкеш киргизүү менен аймактын жаңы структурасын түзүүгө мүмкүндүк берүүчү аймакты билдирет.
2. Өнөр жай аймактарын гана эмес, парктарды, скверлерди, бульварларды өзгөртүү эл аралык тажрыйбасын талдоо ландшафттык-шаар курууну реконструкциялоонун үч негизги тибин бөлүп көрсөтүүгө мүмкүндүк берет: ревитализация; реконструкция; редевелопмент.
3. Парктардын, сейил бактардын, бульварлардын өнөр жай аймактарын ландшафттык реконструкциялоонун тигил же бул стратегиясын колдонуу шаар куруу өзгөчөлүгүнө, экономикалык жана социалдык шарттарга жараша экологиянын, ландшафттык дизайндын маселелерин чечүүгө мүмкүндүк берет, мында ыңгайлуулукка жана экологиялык коопсуздукка жетишет.

Адабияттар:

1. Маметова К.К. Ош шаарынын жашоочуларына жашылдандыруу үчүн отургузулган дарактардын эколого-терапевтикалык таасири. [Текст] / Н.К. Уметалиева, К. Темиркул кызы, А. Мамасадык уулу. // Известия ОшТУ, 2022, №2. С.125-131
2. Маметова К.К. Ош шаарын көрктөндүрүүдө колдонулуучу калк отурукташкан жерлерди жашылдандыруу үчүн пайдаланылган дарак-бадал көчөттөрүнүн экологиялык өзгөчөлүгү Известия ОшТУ, 2021 №2, Часть 2. С.88-96
3. Уметалиева К., Шамшиев Б.Н., Жумадылов А.Т., Купсуралиева И.К., Темиркул кызы К.. Биологические особенности декоративных зеленых насаждений для озеленения урбоэкосистемы (на примере г.Бишкек) № 2 (2022): Исследование живой природы Кыргызстана-стр 13-16
4. Шамшиев Б.Н., Абсатаров Р.Р. Исмаилова А.Ж. Ош шаарындагы көчө бойлото эгилген виргин арчаларына (*Juniperus virginiana* L), биоэкологиялык мониторинг жүргүзүү. Известия ОшТУ 1/2015, стр. 124-129.

УДК 502.4

Боромбаев Асан, изденүүчү,
Ош технологиялык университетинин Ардактуу
профессору,
Ибраев Эмилбек Бекбоевич, КРнын Жаратылыш
ресурстар, экология жана техникалык көзөмөл
министрлигине караштуу Биологиялык түрлөрдү
сактоо жана өзгөчө корголуучу жаратылыш аймактары
департаментинин директору,